

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

РИБАЛКО Петро Федорович

УДК 378:[37.091.12.011.3-051:796]:001.895 (043.3)

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОГО СЕРЕДОВИЩА
ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Слов'янськ – 2020

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Семеніхіна Олена Володимирівна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка, завідувач кафедри
інформатики.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Бойчук Юрій Дмитрович,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
проректор з наукової роботи;

доктор педагогічних наук, професор
Сущенко Андрій Віталійович,
Класичний приватний університет (м. Запоріжжя),
завідувач кафедри освіти та управління
навчальним закладом;

доктор педагогічних наук, доцент
Шукатка Оксана Василівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, доцент кафедри фізичного
виховання та спорту.

Захист відбудеться 19 вересня 2020 р. о 09.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов’янськ, вул. Г. Батюка, 19, ауд. 201.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/vch-rada-soc-pedagog/povidomlenya-spec-vchena-rada> та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов’янськ, вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано 17 серпня 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.М. Курінна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Глобалізаційні та інтеграційні процеси в українському суспільстві, динамічний розвиток технологій, визнання світовою спільнотою проблеми збереження фізичного й психологічного здоров'я як головного показника соціально-економічної зрілості членів суспільства, культури й успішності держави зумовлюють особливе ставлення до здоров'я як провідного у системі показників її розвитку та гарантії якості життя кожного громадянина.

Водночас у Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту (2017 р.) зазначено, що майже 90% молоді мають відхилення у здоров'ї, понад 50% – незадовільну фізичну підготовку, а з 60-ти тисяч юнаків, які підпадають під призив кожного року, лише 15,5 тисяч вважаються практично здоровими. Зазначене для України як держави є свідченням не лише послаблення економічної та оборонної безпеки, а й низької культури здоров'я населення. Тому проблема формування і збереження здоров'я молоді є однією з актуальних у системі функціонування держави.

Здатність до збереження здоров'я сприймається як одна із складових соціальних і цивільних компетентностей у системі ключових, що визначені у міжнародних деклараціях і комюніке Хартії ЄС та ЮНЕСКО. Актуальність проблеми збереження здоров'я окреслена в Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 р. (2012 р.), у Законах України „Про освіту” (2017 р.), „Про вищу освіту” (2014 р.), „Про охорону здоров'я” (2017 р.), у Концепції „Здоров'я 2020: український вимір” (2011 р.), у Цільовій соціальній комплексній програмі розвитку фізичної культури і здоров'я (2016 р.), у листах Міністерства освіти і науки України „Щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах” (2015 р.), у постанові Верховної Ради України „Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади” (2016 р.) та інших державних програмах і документах.

Провідна роль у закладенні підвалин збереження здоров'я молоді належить не лише сім'ї, а й школі, де фізична культура як шкільний предмет покликана сформувати засади здорового способу життя. При цьому заклад загальної середньої освіти позиціонується як осередок, в якому створені необхідні умови для формування, збереження і зміцнення фізичного, духовного, психологічного і соціального здоров'я всіх учасників освітнього процесу, а вчитель фізичної культури водночас має виступати як ініціатором створення такого осередку, так і рушієм позитивних змін у діяльності закладу освіти в бік здоров'яформування й здоров'язбереження молоді на засадах гуманістичної педагогіки та основних принципів функціонування Нової української школи, де на перший план виносяться не тільки цінність дитинства, радість пізнання, розвиток особистості, а і її здоров'я та безпека.

Саме тому професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури сьогодні має бути зорієнтована не лише на здатність проводити уроки фізичної культури, а й на готовність організувати таке середовище закладу загальної середньої освіти, де б з урахуванням принципів НУШ його діяльність орієнтувалася на здоров'язбереження, забезпечувалися умови для популяризації цінностей здорового способу життя, формувалася в учнів компетентність „бути здоровим”.

Зазначеного опосередковано торкаються наукові дослідження педагогічної галузі, зокрема, професійної освіти. Так, важливими є положення, що ґрунтуються на: засадах філософії освіти і методології педагогічних досліджень (В. Андрущенко, В. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, А. Новіков та ін.); теорії педагогічних систем (В. Беспалько, О. Глузман та ін.); теорії діяльності (В. Шадриков та ін.); теорії організації педагогічного процесу у вищій школі (С. Архангельський, В. Кушнір та ін.); методологічних підходах до якісного функціонування системи вищої освіти (С. Калашнікова, В. Луговий та ін.); особливостях, напрямках і структурі професійної підготовки фахівців (Ю. Бабанський, А. Беляєва, В. Серіков, М. Скаткін та ін.); теоретичних основах педагогічної творчості (Б. Бальсевич, П. Підкасистий, С. Сисоєва та ін.); теоретичних основах формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності (А. Войнар, Ю. Драгнев, Б. Лосін, М. Носко, Є. Приступа, Л. Сущенко, О. Тимошенко, Б. Шиян, В. Grum, К. Hardman, W. Laporte та ін.).

Важливими в контексті дослідження проблем професійної підготовки фахівців, зокрема, майбутніх учителів фізичної культури, є низка праць науковців, де:

- обґрунтовано положення сучасної філософії і методології професійної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та ін.), освіти дорослих (Л. Лук'янова, Н. Ничкало та ін.), технологізацію освітнього процесу (О. Набока, О. Пехота та ін.);

- визначено чинники, які впливають на якість професійної підготовки майбутніх учителів, у т.ч. учителів фізичної культури, з позицій професійної культури (О. Ажиппо, В. Гриньова та ін.), майстерності (Л. Беседіна, О. Лавріненко, М. Солдатенко та ін.), творчості (О. Акімова, С. Сисоєва та ін.), професіоналізму (Н. Гузій, О. Шукатка та ін.);

- окреслено підходи до професійного розвитку особистості: компетентнісний (Н. Бібік, В. Заболотний, О. Пометун та ін.), особистісно зорієнтований (І. Бех, В. Серіков та ін.), акмеологічний (Т. Дерека, Г. Хозяинов та ін.); цілісний (І. Зязюн та ін.), діяльнісний (Г. Атанов та ін.), редуційний (Р. Карпинська, Л. Сидоренко та ін.), середовищний (В. Мелешко, К. Приходченко та ін.) та холістичний (Н. Малярчук та ін.);

- висвітлено феномен готовності до певного виду діяльності як результату професійної підготовки фахівця (Г. Арзютов, І. Гавриш, С. Гаркуша, А. Сват'єв, Н. Степанченко, Л. Сущенко, Б. Шиян та ін.);

- проаналізовано сутність освітнього середовища (К. Приходченко, С. Савченко та ін.); електронного освітнього середовища (В. Биков, Р. Клопов та ін.); схарактеризовано феномен оздоровчого середовища закладу освіти (Ю. Бойчук, Н. Завидівська, О. Момот, С. Омельченко, Т. Осадченко та ін.).

У роботах науковців наголошується на важливості здоров'язбереження (О. Міхеєнко, В. Сущенко та ін.), удосконаленні навчальних планів професійної підготовки фахівців з метою їх орієнтації на формування знань про здоров'я та умінь його зберігати й відновлювати (Ю. Бойчук, Ю. Лянной, М. Носко та ін.), формуванні різних аспектів культури здоров'я та здорового способу життя студентів (В. Бондаренко, Г. Куртова, П. Приходько, А. Сущенко та ін.). Проведені дослідження підтверджують, що професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури сьогодні характеризується активними інноваційними процесами,

пов'язаними з демократизацією та гуманізацією, розробленням Державного стандарту та розбудовою Нової української школи (НУШ), що розширює соціокультурне середовище майбутньої професійної діяльності вчителів фізичної культури та змінює її призначення.

За аналізом розробленості проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури встановлено, що в останні роки науковцями піднімаються питання якості професійної підготовки фахівців (у контексті розвитку особистості фахівця, формування у нього педагогічних здібностей, креативних здібностей, педагогічної майстерності, професійної компетентності), удосконалення професійної підготовки вчителів фізичної культури (в контексті змісту освіти та вибору форм і методів навчання), готовності до впровадження інновацій у професійну діяльність (у контексті інноваційної діяльності вчителя, використання ним інноваційних педагогічних технологій, підготовки вчителя-новатора, впровадження інноваційних видів рухової активності, використання інновацій у професійній підготовці вчителя), запровадження нетрадиційних форм фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи.

Водночас проведений аналіз наявного теоретичного й практичного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури засвідчив відсутність системних напрацювань щодо професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища (ФОС) закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО), що підтверджується низкою наявних *суперечностей* між:

- між зростаючими вимогами суспільства до здоров'язбереження української нації та недостатнім проявом стратегій здоров'язбереження в освітній галузі загалом і на рівні закладів загальної середньої освіти, зокрема;

- підвищеними ризиками погіршення не лише фізичного, а й духовного, психічного, соціального здоров'я молодого покоління (віртуальний простір, інформаційні впливи, булінг тощо) та неможливістю учителів фізичної культури усебічно протистояти таким ризикам на уроках фізичної культури;

- запитом українського суспільства на організацію фізкультурно-оздоровчого середовища в кожній освітній установі та обмеженістю уявлень про його організацію, зокрема, вчителем фізичної культури, на рівні закладу загальної середньої освіти;

- необхідністю підготовки вчителів фізичної культури, здатних до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, та відсутністю системи відповідної професійної підготовки учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, недостатньою розробленістю теоретичних і практичних засад такої підготовки.

Отже, соціальна значущість і актуальність проблеми, її недостатня дослідженість та необхідність вирішення зазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження **„Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведено у межах кількох наукових тем, виконаних на замовлення МОН: „Підвищення рівня здоров'я і фізичної підготовленості різних груп населення засобами фізичної культури” (номер державної реєстрації 0111U005736) та „Теоретичні і методичні основи фізкультурної освіти різних груп населення” (номер державної реєстрації 0116U000900) на базі Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка та теми зведеного плану НДР сфери освіти, науки та інноватики „Теоретичні та методичні основи формування системи післядипломної освіти на засадах сталого розвитку” (номер державної реєстрації 0117U004904) на базі Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (протокол № 3 від 28.10.2019 р.).

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічна система професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Мета дослідження полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Відповідно до мети сформульовані такі **завдання** дослідження:

1. Дослідити стан теоретичної розробленості проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, узагальнити практичний досвід професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закордонних і вітчизняних закладах вищої освіти щодо організації фізкультурно-оздоровчого середовища.

2. Визначити сутність і структуру ключових дефініцій дослідження: „фізкультурно-оздоровче середовище закладу загальної середньої освіти”, „готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти”.

3. Розробити критерії та показники, на основі яких охарактеризувати рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

4. Охарактеризувати теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

5. Теоретично обґрунтувати та змодельовати педагогічну систему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти та розробити її модель.

6. Розробити практико-методичний супровід професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

7. Впровадити та експериментально перевірити ефективність педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Провідна ідея дослідження: фізичне виховання молодого покоління має відбуватися не стихійно, а цілеспрямовано у спеціально створеному для цього фізкультурно-оздоровчому середовищі, провідна мета організації якого полягає у формуванні, збереженні і поліпшенні стану фізичного, духовного, психологічного і соціального здоров'я всіх учасників освітнього процесу.

Основою для організації фізкультурно-оздоровчого середовища є усвідомлення його сутності учителями фізичної культури та спеціально розроблена педагогічна система професійної підготовки, результатом впровадження якої є готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Концепція дослідження охоплює три взаємно пов'язані концепти, які сприяють реалізації провідної ідеї дослідження.

Методологічний концепт охоплює три рівні методології.

Перший рівень методології – праксеологія, синергетика, гуманістична педагогіка, системний підхід: в основу дослідження покладено праксеологію як загальну методологічну основу, що розглядає способи діяльності (у тому числі мисленнєвої) з погляду їх практичної ефективності, та синергетику, за ідеями якої: професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури сприймаємо як відкриту систему, де відбувається постійний відкритий обмін інформацією між її складовими (підсистемами); заклад вищої освіти, де здійснюється професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури, має забезпечувати можливість саморозвитку фахівця під впливом внутрішніх чинників освітнього середовища на засадах гуманістичної педагогіки та системного підходу.

Другий рівень методології увиразнює взаємний зв'язок і взаємодію різних наукових підходів, серед яких провідними виступають цілісний, професійно особистісний, діяльнісний, редуційний, середовищний та холістичний підходи як основа такої підготовки.

На третьому рівні методології – загально-дидактичні принципи; принципи фізичного виховання (принципи підготовки майбутніх учителів фізичної культури, принципи побудови занять фізичними вправами, специфічні принципи фізичної культури); принципи інноваційної професійної діяльності; принципи кінезіологічної спрямованості; принцип соціокультурної спрямованості; принципи НУШ.

Теоретичний концепт визначає систему ідей, вихідних категорій, основних понять, без яких ускладнене розуміння сутності проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО і містить наступні положення:

- фізкультурно-оздоровче середовище ЗЗСО – це педагогічно вивірене і доцільно організоване освітнє середовище, в якому створені необхідні умови для

збереження й зміцнення фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я всіх учасників освітнього процесу і яке має на меті виховання на принципах НУШ фізично здорової та морально досконалої молоді, спроможної активно реалізувати себе у дорослому житті в інтересах своєї особистості, сім'ї, держави та суспільства;

- провідним завданням учителя фізичної культури є формування й розвиток в учнів на принципах НУШ ключової компетентності „бути здоровим” як сукупності інтелектуальних і практичних умінь, що базується на сприйнятті індивідуального здоров'я як значущої цінності, включає знання про здоровий спосіб життя й навички збереження наявного здоров'я та визначає поведінку особистості в ситуації вибору здоров'яруйнуючих чи здоров'язбережувальних умов;

- *готовність майбутніх вчителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО* – це один із результатів їхньої професійної підготовки, що означає інтегральну соціально значущу характеристику вчителя фізичної культури, яка поєднує: ціннісні установки на збереження і зміцнення фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я усіх учасників освітнього процесу; прагнення до власного фізичного і професійного розвитку; знання (спортивні, психолого-педагогічні, валеологічні) про інноваційні методики здоров'язбережувального і здоров'яформуального спрямування; уміння (методичні й технологічні) органічно їх інтегрувати на принципах НУШ в цілісний освітній процес окремої вікової групи і закладу освіти загалом, формувати у дітей ціннісне ставлення до власного здоров'я і мотивацію до здорового способу життя; здібності, які забезпечують якісну комунікацію із суб'єктами фізкультурно-оздоровчого середовища (педагоги, діти, їх батьки) й ефективне вирішення поставлених професійних завдань;

- професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО має бути цілісною педагогічною системою, яка ґрунтується на синтезі системного, цілісного, професійно особистісного, діяльнісного, редуційного, середовищного та холістичного підходів, підпорядковується *загально-дидактичним принципам* (науковості; системності і послідовності; доступності; зв'язку навчання з життям; свідомості і активності; наочності; міцності засвоєння знань, умінь і навичок; індивідуального підходу); *принципам фізичного виховання* (принципи підготовки майбутніх учителів фізичної культури: пріоритетності розвитку особистості майбутнього вчителя, відповідності змісту навчання особливостям професійно-педагогічної діяльності учителя фізичної культури, продуктивності освітнього процесу, інтенсифікації освітнього процесу, урахування в навчанні специфіки фізкультурно-спортивної галузі; принципи побудови занять фізичними вправами: безперервності, прогресування тренувальних дій, циклічності, вікової адекватності впливу, емоційності; специфічні принципи фізичної культури: спрямованості на формування базової фізичної підготовки, високої працездатності та здоров'я людини, адекватності, систематичності, хвилеподібності); *принципам інноваційної професійної діяльності* (мотивації, „інноваційних” знань, єдності традицій і новаторства, прогнозування і моделювання, креативності); *принципам кінезіологічної спрямованості* (функціонального аналізу рухових дій, структурності побудови системи рухів, цілісності дії, свідомої цілеспрямованості системи рухів, врахування кінезіологічної складової, ефективності спортивної техніки та педагогічної майстерності); *принципам*

соціокультурної спрямованості (розвитку фізичних і психічних професійно значущих якостей, педагогічної доцільності застосування інформаційних технологій); *принципам НУШ* (презумпція талановитості дитини; цінність дитинства; радість пізнання; розвиток особистості; здоров'я; безпека);

- педагогічна система професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО має передбачати виважене поєднання спортивної, валеологічної і психолого-педагогічної підготовки та урахувувати вплив активного розвитку й використання інформаційних технологій і засобів на здоров'я молодого покоління та його пріоритети, використовувати традиційні та інноваційні форми, методи, засоби, а також характеризувати рівні готовності на основі розроблених критеріїв і показників.

Практичний концепт описує систему дій, які забезпечують практичне розв'язання поставленої проблеми, і характеризується наступними положеннями:

- професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО має бути реалізована через педагогічну систему, результатом якої є готовність до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО й ефективність якої визначається якісними змінами за кожним із показників означеної готовності, спиратися на власний освітній і спортивний досвід, здатність до самоосвітньої діяльності, критичне ставлення до інновацій;

- професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО має передбачати дотримання педагогічних умов: модернізація змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури через висвітлення сутності феномена ФОС ЗЗСО, здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій; створення інформаційно-освітнього середовища ЗВО як базису для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО; використання у спортивній підготовці – інноваційних видів рухової активності, у валеологічній підготовці – інформаційних технологій і засобів, у психолого-педагогічній підготовці – практичних тренінгів і майстер-класів з урахуванням здоров'язбережувальних практик на засадах НУШ;

- професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО ураховує вплив інформаційних технологій на пріоритети молоді та її фізичне, духовне, психічне і соціальне здоров'я.

Нормативно-правові засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО становлять: Закони України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, „Про охорону здоров'я”; Указ Президента „Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року”; постанова Верховної Ради України „Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади” (2016 р.); Національна доктрина розвитку освіти; Концептуальні засади реформування середньої освіти; Конвенція з прав дитини, міжнародні декларації і комюніке Хартії ЄС та ЮНЕСКО; концепція „Здоров'я 2020: український вимір”; Цільова соціальна комплексна програма розвитку фізичної культури і здоров'я; листи Міністерства освіти і науки України „Щодо

організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах”; нормативні документи про організацію освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань дослідження на різних етапах наукового пошуку було використано комплекс наукових методів:

- *теоретичні*, спрямовані на здобуття об’єктивних даних та висновків щодо специфіки предмета дослідження, – історичний, функціональний та структурний аналіз процесу формування готовності до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО; узагальнення та екстраполяція наукових результатів з проблеми дослідження, одержаних у процесі вивчення філософської, психологічної, соціологічної, педагогічної наукової літератури для розробки теоретичних і практичних засад професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО; термінологічний аналіз для уточнення тезаурусу дослідження; структурно-логічний аналіз для визначення сутності і структури понять „фізкультурно-оздоровче середовище ЗЗСО”, „готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО”, розробки критеріїв і показників готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО; моделювання для розробки моделі педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО;

- *емпіричні*, зорієнтовані на безпосереднє практичне вивчення досліджуваних явищ, – спостереження за освітнім процесом у закладах вищої освіти, узагальнення практики функціонування ЗЗСО та педагогічного досвіду вчителів/ викладачів для уточнення суперечностей між чинною системою професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та потребами суспільства; бесіди зі студентами, викладачами, фахівцями сфери ФКіС для визначення особливостей організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу освіти; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи) для перевірки ефективності педагогічної системи формування готовності до організації ФОС ЗЗСО; анкетування, опитування, тестування майбутніх вчителів фізичної культури для визначення рівнів їхньої готовності до організації ФОС ЗЗСО; педагогічний моніторинг для розрахунку динаміки кількісних змін за кожним компонентом готовності; графічний аналіз динаміки показників готовності до організації ФОС ЗЗСО для відтворення якісних зрушень у результатах професійної підготовки;

- *статистичні методи* (критерії Пірсона, Стюдента і Кендала) для проведення кількісного аналізу отриманих даних, підтвердження вірогідності висновків про ефективність розробленої педагогічної системи і встановлення прямих залежностей між визначеними теоретичними і практичними засадами професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО та їх реальними освітніми результатами.

Наукова новизна та теоретичне значення результатів полягають у тому, що:

– *вперше: обґрунтовано та змодельовано педагогічну систему* професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, яка: передбачає результатом готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти;

ґрунтується на взаємних зв'язках різних наукових підходів, серед яких провідними виступають системний, цілісний, професійно особистісний, діяльнісний, редуційний, середовищний та холістичний підходи; підпорядковується загально-дидактичним принципам, принципам фізичного виховання, принципам інноваційної професійної діяльності, принципам кінезіологічної спрямованості, принципам соціокультурної спрямованості, принципам НУШ; передбачає виважене поєднання спортивної, валеологічної і психолого-педагогічної підготовки та урахуває педагогічні умови (модернізація змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури через висвітлення сутності феномена ФОС ЗЗСО, здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій; створення інформаційно-освітнього середовища ЗВО як базису для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО; використання у спортивній підготовці – інноваційних видів рухової активності, у валеологічній підготовці – інформаційних технологій і засобів, у психолого-педагогічній підготовці – практичних тренінгів і майстер-класів з урахуванням здоров'язбережувальних практик на засадах НУШ), які реалізуються за допомогою традиційних та інноваційних форм, методів і засобів навчання; *схарактеризовано теоретичні та практичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти; введено у науковий обіг поняття „готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти”* (один із результатів їхньої професійної підготовки, що означає інтегральну соціально значущу характеристику вчителя фізичної культури, яка поєднує: ціннісні установки на збереження і зміцнення фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я усіх учасників освітнього процесу; прагнення до власного фізичного і професійного розвитку; знання (спортивні, психолого-педагогічні, валеологічні) про інноваційні методики здоров'язбережувального і здоров'яформувального спрямування; уміння (методичні й технологічні) органічно їх інтегрувати на принципах НУШ в цілісний освітній процес окремої вікової групи і закладу освіти загалом, формувати у дітей ціннісне ставлення до власного здоров'я і мотивацію до здорового способу життя; здібності, які забезпечують якісну комунікацію із суб'єктами фізкультурно-оздоровчого середовища (педагоги, діти, їх батьки) й ефективно вирішення поставлених професійних завдань); *схарактеризовано його компоненти (особистісний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний);*

– *уточнено* зміст поняття фізкультурно-оздоровче середовище закладу загальної середньої освіти (педагогічно вивірене і доцільно організоване освітнє середовище, в якому створені необхідні умови для збереження й зміцнення фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я всіх учасників освітнього процесу і яке має на меті виховання на принципах НУШ фізично здорової та морально досконалої молоді, спроможної активно реалізувати себе у дорослому житті в інтересах своєї особистості, сім'ї, держави та суспільства); *розроблено* критерії та показники, завдяки яким схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти; *спроєктовано* зміст, форми і методи професійної

підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти;

- *подальшого розвитку набули* наукові положення про професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Практичне значення дослідження полягає у розробці навчально-методичного супроводу процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти. Зокрема, удосконалено навчальні плани підготовки вчителів фізичної культури, де з урахуванням принципів НУШ поглиблено зміст спортивних і валеологічних дисциплін у напрямі здоров'язбереження та здоров'яформування, психолого-педагогічних дисциплін у напрямі опанування психічних особливостей і уподобань молодого покоління, передбачено впровадження спецкурсів з вивчення інноваційних видів рухової активності та спецкурсів з опанування інформаційних технологій і засобів навчання, застосування активних методів навчання, спрямованих на формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Розроблено авторські курси за вибором „Організація фізкультурно-оздоровчого середовища освітньої установи”, „Курс фізичного виховання підлітків у літньому наметовому таборі”, „Самостійне оздоровче тренування”, зміст яких коротко виражено в навчально-методичних посібниках: „Мандрівки веселковою країною”, „Самостійне оздоровче тренування”, „Наскрізна програма практик для студентів спеціальності 014.11 Середня освіта. Фізична культура”, „Професійно-прикладна фізична підготовка”, „Особливості та перспективи розвитку сфери фізичного виховання”.

Практичні напрацювання, одержані в дисертаційному дослідженні, можуть знайти використання у процесі складання навчальних планів, програм, підручників і навчальних посібників, розробленні методичних матеріалів, що підтримують різні форми навчання (очна, заочна, дистанційна) майбутніх учителів фізичної культури. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у системі професійної підготовки студентів закладів вищої освіти, у навчанні нормативних та варіативних курсів та спецкурсів у галузі ФКіС, підготовці кваліфікаційних робіт.

Результати дисертаційної роботи впроваджено у практику різних закладів вищої освіти України: Державний вищий навчальний заклад „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” (довідка № 768 від 26.11.2019 р.), Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця) (довідка № 136/01-13/01.13 від 10.03.2020 р.), Ізмаїльський державний гуманітарний університет (довідка № 1-7/120 від 26.02.2020 р.), Кам'янець-подільський національний університет імені Івана Огієнка (довідка № 11/20 від 27.02.2020 р.), Національний університет „Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка” (довідка № 01-11/596 від 11.03.2020 р.), Національний університет „Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка (довідка № 7 від 02.03.2020 р.), Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

(довідка № 953 від 11.03.2020 р.), Хмельницький національний університет (довідка № 9 від 13.02.2020 р.).

Особистий внесок здобувача в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає у: визначенні напрямів фізкультурно-оздоровчої діяльності у сільських школах [2], методичних засад оздоровлення підлітків [6], особливостей організації фізкультурно-оздоровчої роботи [9; 15; 31]; форм і методів оздоровчої діяльності дітей 11-15 років [13], сутності оздоровчих заходів у закладах освіти [14], розвитку рухових здібностей молоді засобами спортивних ігор [30]; розробці індивідуальних завдань та проведенні кількісного аналізу рівня фізичної підготовленості учнів [8], методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю [15]; уточненні аспектів, які впливають на рівень підготовки майбутнього вчителя фізичної культури [11], особливостей управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладах загальної та середньої освіти [19; 29], особливостей формування знань про фізичне здоров'я у старшокласників [26; 28]; описі шляхів залучення молоді до ЗСЖ [12]; апробації інтегральної методики врахування обсягу спеціальної рухової активності і успішності навчання [16]; організації експерименту з опанування інноваційних видів рухової активності [25]; розробці розділів „Положення про дитячий оздоровчий табір з денним перебуванням” та „Проведення масових і спортивних заходів” [37], „Місце професійно-прикладної підготовки у сучасній системі виховання” та „Основи методики професійно-прикладної підготовки” [38], „Фізкультурно-спортивна діяльність у сфері фізичного виховання” [41], завдань виробничо-організаційної практики для студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (фізична культура) [39], „Самостійне оздоровче тренування” [40].

Апробація результатів дослідження. Основні результати проведеного дослідження обговорювалися й отримали позитивну оцінку на засіданнях кафедри теорії і методики фізичної культури Навчально-наукового інституту фізичної культури (2015-2019 рр.), засіданнях Наукових лабораторій „Академічна культура дослідника” (2019 р.) та „Використання ІТ в освіті” (2019 р.) Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

Основні положення дисертації представлено в доповідях та панельних дискусіях наукових, науково-практичних і науково-методичних заходів різних рівнів, зокрема:

Міжнародних: „Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення” (Суми, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018), „Педагогічні ідеї Софії Русової у контексті сучасної освіти” (Чернігів, 2016), „Професійна культура фахівця: сутність, реалії, перспективи” (Суми, 2016), „Фізична культура, спорт та здоров'я нації” (Вінниця, 2016), „Теоретичні та методичні засади рекреації та оздоровлення підлітків засобами активного туризму” (Суми, 2018), „Настільний теніс як засіб розвитку координаційних здібностей студентів аграрного університету” (Чернігів, 2018), „Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка” (Суми, 2018), „Україна майбутнього: сучасні тенденції інноваційного розвитку” (Бердянськ, 2018, 2019), „Інноваційні підходи до підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури” (Суми, 2019), „Діджиталізація в Україні: інновації в освіті, науці, бізнесі” (Бердянськ, 2019), „Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця” (Суми, 2019), „Академічна

культура дослідника в освітньому просторі: Європейський та національний досвід” (Суми, 2019), „Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін” (Суми, 2019), „Економіка, управління, освіта і наука: трансфер теорії і практики в умовах цифрової глобалізації” (Мелітополь, 2020), „Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя” (Суми, 2020);

усеукраїнських: „Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України” (Суми, 2012), „Актуальні питання охорони праці у галузі освіти” (Суми, 2016), „Самореалізація пізнавально творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті” (Суми, 2016).

Кандидатська дисертація на тему „Система оздоровчих занять з дітьми 11-15 років в умовах літнього оздоровчого табору” була захищена у 2011 році у спеціалізованій вченій раді К 79.053.03 Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров’я). Матеріали кандидатської дисертації у тексті докторської дисертації не використовувались.

Публікації. Основні наукові положення дисертаційної роботи висвітлено в 41 публікації (із них 19 – одноосібні): 1 монографія одноосібна, 1 колективна, 21 стаття у наукових фахових виданнях України, з яких 8 індексується міжнародною наукометричною базою Index Copernicus, 2 статті у періодичних закордонних виданнях, які індексуються у Scopus та Index Copernicus, 5 навчально-методичних посібників, 11 матеріалів апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п’яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (682 найменування, з них 39 – іноземною мовою), 23 додатків на 125 сторінках. Робота містить 35 таблиць і 50 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 580 сторінок, із них основного тексту – 361 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано об’єкт, предмет, мету, визначено завдання, описано методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, особистий внесок здобувача, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів; схарактеризовано структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – „**Підготовка майбутніх учителів фізичної культури в теорії професійної освіти**” – здійснено теоретичний аналіз розробленості проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, узагальнено практичний досвід професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закордонних і вітчизняних закладах вищої освіти щодо організації фізкультурно-оздоровчого середовища.

За результатами проведеного аналізу розробленості проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури (О. Ажиппо, І. Калиниченко, Н. Кравченко, О. Московченко, О. Тимошенко, А. Цьось та ін.) встановлено, що економічні й безпекові виклики, що стоять сьогодні перед Україною, обумовлюють

сприйняття галузі фізичної культури і спорту як провідної у формуванні, збереженні та відновленні здоров'я населення. Серед вимог, які ставить суспільство до професійної підготовки учителів фізичної культури провідною є забезпечення такого освітнього супроводу, за результатами якого молодь би усвідомлювала важливість здорового способу життя і формування культури власного здоров'я (фізичного, психічного, духовного та соціального). Аналіз діяльності закордонних університетів (Ю. Войнар, І. Глазирін, Д. Наварецький та ін.) дає підстави стверджувати, що в країнах Європи, Америки й Азії популяризується масовий спорт через різноманітні кампанії: з фізичної підготовки (США), з покращення діяльності серцево-судинної системи (Великобританія, Японія), з організації занять фізичною культурою у масах „Спорт для всіх” (Європейські країни), з підвищення активності населення у фізкультурно-оздоровчих заходах (Німеччина).

Узагальнення результатів наукових досліджень в галузі здоров'язбереження (О. Ващенко, Ю. Півненко, С. Свириденко, О. Чернишов, та ін.) обумовило висновок, що для досягнення мети збереження здоров'я молоді закладам освіти необхідне не лише усвідомлення важливості посилення контролю за дотриманням в школі різного роду гігієнічних правил, але й створення у самому закладі освіти спеціального фізкультурно-оздоровчого середовища. Сприймаючи головну мету навчання як розвиток молодої особистості, заклад загальної середньої освіти покликаний розширити світогляд учнів і сформуванню потребу не лише самостійного набуття знань і умінь творчого вирішення будь-якої проблеми, а й формування культури власного здоров'я та безпечного способу життя.

За результатами узагальнення результатів наукових розвідок у сфері професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту встановлено, що:

- фізична культура має розглядатися як складова загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості; освіта в галузі фізичної культури – це засвоєння людиною в процесі навчання необхідних в житті рухових умінь, навичок і пов'язаних з ними знань, що мають вагомое значення для раціонального використання нею своїх фізичних можливостей у життєдіяльності;

- важливою особливістю фізичного виховання є його спрямованість на всебічне (фізичне, психічне, духовне і соціальне) вдосконалення людини, що цілком відповідає стародавнім уявленням про гармонійно розвинену особистість, яка поєднує „духовне багатство, моральну чистоту й фізичну досконалість”. При цьому фізичне здоров'я є станом, в якому кожний орган людського організму функціонує на повну потужність та перебуває в ідеальній гармонії з усім тілом; психічне здоров'я є станом, в якому особа відчувається вільно у навколишньому середовищі; соціальне здоров'я є станом, в якому можливості особи для участі в соціальному житті є оптимальними для неї; духовне здоров'я є станом, в якому свідомість особи (майбутнього фахівця), його життєва самоідентифікація та ставлення до власних здібностей і можливостей у порівнянні з власними ідеалами та світоглядом є найліпшими;

- важлива роль в освітньому процесі ЗЗСО належить вчителю фізичної культури, діяльність якого зорієнтована на активне пропагування здорового способу

життя, тому серед провідних функцій учителя фізичної культури виділено оздоровчу і виховну. Водночас професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури слід розглядати як неперервний процес набуття студентами необхідного рівня освіченості (одержання знань, напрацювання вмінь і навичок, розвиток професійно і соціально значущих якостей, формування ціннісних орієнтацій і первинного досвіду діяльності, що забезпечує готовність до виконання трудових функцій).

За аналізом науково-педагогічних досліджень (Н. Денисенко, О. Домінський, В. Єфімов, М. Смирнов та ін.) зроблено висновок, що провідні ідеї модернізації професійної підготовки вчителів фізичної культури сьогодні також пов'язані із усвідомленням важливості формування, збереження та відновлення здоров'я молодого покоління: проблема якості професійної підготовки фахівця фізичної культури і спорту (у контексті розвитку особистості фахівця, формування у нього педагогічних здібностей, креативних здібностей, педагогічної майстерності, професійної компетентності); проблема вдосконалення професійної підготовки вчителів фізичної культури (в контексті змісту освіти галузі ФКіС, удосконалення організаційних форм і методів навчання); готовності до впровадження інновацій у професійну діяльність (у контексті інноваційної діяльності вчителя, використання інноваційних педагогічних технологій, впровадження інноваційних видів рухової активності, використання інновацій у професійній підготовці вчителя); запровадження нетрадиційних форм фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи.

Відзначено актуальність наукових розвідок (Г. Генсерук, Л. Денисова, Ю. Драгнєв, Р. Клопов та ін.) з проблем професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, які спираються на застосування засобів інформаційних технологій в освітній діяльності та передбачає: важливість усвідомлення студентами сучасних технологій як дієвого засобу успішної професійної діяльності; формування інформаційно-освітнього середовища ЗВО; систематичне включення студентів в активну педагогічну діяльність із застосуванням ІКТ; спрямування студентів на творчу самореалізацію на засадах здоров'язбереження.

Встановлено, що в окремих дослідженнях (Дж. Катс, Г. Колосова, А. Мірошникова, А. Сапа, Г. Солдатова, Е. Шамис та ін.) акцентується увага на важливості врахування у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури психологічних особливостей покоління центеніалів (покоління Z), якому притаманні нетерплячість, зосередженість на короткострокових цілях, залежність від Інтернету, фрагментарність образного мислення, орієнтація більшою мірою на споживання, гіперактивність тощо.

Узагальнення запитів українського суспільства, запитів покоління Z та результатів останніх наукових досліджень у галузі професійної підготовки вчителів фізичної культури визначило перспективний і нерозроблений напрям наукового пошуку, що пов'язаний з готовністю вчителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

У другому розділі – **„Організація фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти у результатах професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури”** – визначено сутність і структуру

ключових дефініцій дослідження („фізкультурно-оздоровче середовище закладу загальної середньої освіти”, „готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти”), розроблено критерії та показники, на основі яких охарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

За результатами термінологічного аналізу визначено сутність фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти – це педагогічно вивірене й доцільно організоване освітнє середовище, у якому створені необхідні умови для збереження і зміцнення фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я всіх учасників освітнього процесу і який має на меті виховання на принципах Нової української школи фізично здорової та морально досконалої молоді, спроможної активно реалізувати себе у дорослому житті в інтересах своєї особистості, сім'ї, держави та суспільства. При цьому організація фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти: має за мету формування в учнів компетентності „бути здоровим”; орієнтує освітню установу на здоров'язбереження; забезпечує умови для соціальної популяризації цінностей здорового способу життя; позитивно впливає на становлення підліткової субкультури; закладає ресурси для підтримки всіх учасників освітнього процесу; сприяє формуванню фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я дитини власними її силами.

У структурі фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти виділені три компоненти: технологічний (комплекс різного роду діяльності, спрямованої на навчання і розвиток фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я суб'єктів освітнього процесу на принципах НУШ), інформаційно-комунікативний (інформаційна підтримка освітнього процесу в галузі здоров'язбереження, зокрема дидактичні матеріали, освітні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення, реальна та віртуальна взаємодія учасників освітнього процесу), матеріальний (сукупність предметних і програмно-технічних засобів, які забезпечують підтримку заходів, спрямованих на формування і розвиток фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я суб'єктів освітнього процесу).

За результатами структурно-логічного аналізу категорію готовність майбутнього вчителя фізичної культури розглянуто з позицій його теоретичної, методичної та індивідуально-особистісної підготовки. Зокрема, проведений аналіз загальних та спеціальних вимог до результатів підготовки майбутнього вчителя фізичної культури показує обов'язковість оволодіння спеціальними знаннями у галузі ФКіС, прийомами та методами навчання фізичної культури та наявність навичок реалізації інноваційної професійної діяльності на засадах НУШ, що передбачає обов'язкове формування у молоді компетентності „бути здоровим” і орієнтування освітньої установи на здоров'язбереження, популяризацію ЗСЖ, позитивний вплив на підліткову субкультуру та на фізичне, духовне, психічне і соціальне здоров'я молоді. Встановлено, що вивчення студентами будь-якого курсу галузі ФКіС має оптимально поєднуватися з потребами майбутньої професійної діяльності, проте у спортивній підготовці наразі не враховуються провідні ідеї НУШ

та ФОС ЗЗСО, тому теоретична підготовка майбутніх учителів фізичної культури сьогодні має бути зорієнтованою і на опанування цих категорій.

З'ясовано, що для формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО потрібна відповідна методична підготовка, що передбачає необхідність забезпечити теоретичну і практичну підготовку студентів до професійної діяльності з проведення занять з використання сучасних форм рухової активності на засадах НУШ, а також сприяти формуванню у студентів творчого світогляду, вихованню педагогічного мислення та набуттю системи теоретичних і практичних знань про особливості проведення оздоровчих занять з різними групами населення і проведенню контролю за їх оздоровчим ефектом, про зміст сучасних здоров'язбережувальних технологій та використанням фітнес-технологій для розвитку основних фізичних якостей.

Встановлено, що готовність майбутніх вчителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО серед іншого передбачає і застосування в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти педагогічно вивірених і апробованих освітніх методик, орієнтованих на здоров'язбереження. При цьому важливою є їхня цілісна інтеграція в освітній процес певної вікової групи і закладу освіти загалом разом зі створенням особливого середовища як сприятливого життєвого простору, де передбачено оптимальний руховий режим, системний підхід до формування ціннісного ставлення до власного життя та життя і здоров'я інших, мотивації до здорового способу життя, свого та інших, дотримання доброзичливих професійних взаємин між усіма учасниками освітнього процесу, залишаючи дитину центром усіх освітніх впливів.

За результатами наведених міркувань синтезовано тлумачення феномену „готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти”.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО слід розглядати як один із результатів їхньої професійної підготовки, що означає інтегральну соціально значущу особистісну якісну характеристику вчителя фізичної культури, яка поєднує: ціннісні установки на збереження і зміцнення фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я усіх учасників освітнього процесу; прагнення до власного фізичного і професійного розвитку; знання (спортивні, психолого-педагогічні, валеологічні) про інноваційні методики здоров'язбережувального і здоров'яформувального спрямування; уміння (методичні й технологічні) органічно їх інтегрувати в цілісний освітній процес окремої вікової групи і закладу освіти загалом на принципах НУШ, формувати у дітей ціннісне ставлення до власного здоров'я і мотивації щодо здорового способу життя; здібності, які забезпечують якісну комунікацію із суб'єктами фізкультурно-оздоровчого середовища (педагоги, діти, їх батьки) й ефективно вирішення поставлених професійних завдань.

За результатами структурно-логічного аналізу феномену „готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО” визначено чотири його структурні компоненти: мотиваційно-особистісний (окреслює професійну вмотивованість організувати ФОС ЗЗСО та ступінь інтересу до такого виду професійної діяльності); когнітивний (характеризує

рівень знань в галузі фізичної культури і спорту, педагогіки, психології, валеології та знань про шляхи їх використання для організації ФОС ЗЗСО); процесуальний (характеризує рівень методичних і технологічних умінь з організації дієвого ФОС ЗЗСО на принципах НУШ); рефлексивний (характеризує рівень критичності по відношенню до власної діяльності з організації ФОС ЗЗСО та уміннями самоаналізу і аналізу діяльності інших, що зорієнтована на ефективну організацію ФОС ЗЗСО).

Нетривіальна структура готовності майбутніх вчителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО стала підґрунтям для розроблення критеріїв та відповідних їм показників: мотиваційний критерій (показник – мотивація організувати ФОС ЗЗСО), знаннєвий (показники – спортивні знання, психолого-педагогічні знання, валеологічні знання), праксеологічний (показники – уміння впроваджувати інновації, уміння використовувати оздоровчі технології, уміння популяризувати здоровий спосіб життя) та поведінковий (показники – здатність до рефлексії, здатність до комунікації), завдяки яким схарактеризовано чотири рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО:

– *інтуїтивний* рівень характеризується наявністю у студентів непевно вираженої мотивації до організації ФОС ЗЗСО, відсутністю їх пізнавального інтересу до здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій, до формування ціннісного ставлення до зміцнення та збереження здоров'я; ведення здорового способу життя, наявністю неточного або фрагментарного уявлення про зміст і призначення здоров'яформувальних і здоров'язбережувальних технологій; спроможністю виконувати елементарні дії за вказівкою викладача, без належної системності, ініціативи та інноваційності. Учителі, яких за особливостями їх мислення і практичної діяльності відносять до цієї групи, як правило, пасивно ставляться до організації ФОС ЗЗСО через відсутність емоційності, інтуїтивної налаштованості на організацію ФОС ЗЗСО;

– *репродуктивний* рівень характеризується наявністю у студентів уявлень про зміст і призначення здоров'язбережувальних технологій; наявністю наполегливості та організаторських здібностей, необхідних для організації ФОС ЗЗСО, але обмеженого інтересу до використання інноваційних видів рухової активності, фрагментарної зацікавленості досвідом організації ФОС, відсутністю бажання експериментувати, ситуативним бажанням професійного зростання;

– *усвідомлений* рівень характеризується усвідомленістю спонукальних мотивів до організації ФОС ЗЗСО і творчої самореалізації, достатньою теоретичною та практичною підготовкою у сфері організації ФОС ЗЗСО, достатнім рівнем сформованості професійних якостей вчителя, але ситуативною здатністю критично оцінювати обраний інструментарій, частковими проявами потреб вивчати застосування новацій колегами. До цієї групи відносять учителів, які добре знайомі з теоретичними основами навчання, на достатньому рівні володіють спортивними, психолого-педагогічними і валеологічними знаннями у галузі ФКіС, мають навички популяризувати ЗСЖ, формувати в учнів компетентність „бути здоровим”;

– *творчий* рівень характеризується наявністю у студентів стійкого прагнення до вдосконалення знань про зміст і призначення здоров'язбережувальних та

здоров'я формувальних технологій, яскраво виражених рухових умінь та навичок щодо впровадження інноваційних рухів, здоров'язбережувальних технологій, стійке прагнення до їх вдосконалення. Рівень характеризується ґрунтовною теоретичною та процесуальною підготовкою у галузі ФКіС та педагогічних інновацій, здатністю критично оцінити наявний інструментарій у контексті обраних форм і методів організації ФОС ЗЗСО, сформованим відчуттям внутрішньої готовності до організації ФОС ЗЗСО. Учителі цієї групи активно експериментують із залученням інноваційних видів діяльності з організації ФОС ЗЗСО, у них відсутні побоювання за їх результат, оскільки розвинута рефлексія професійної діяльності.

У третьому розділі – „**Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти**” – схарактеризовано теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, теоретично обґрунтовано та змодельовано педагогічну систему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, розроблено її модель та відповідний супровід.

У відповідності до розробленої концепції дослідження у розділі обґрунтовано методологічні основи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, які крізь призму системного підходу (поділ складних явищ дійсності на частини; визначення способів організації окремих частин системи в єдине ціле), синергетики (процес професійної підготовки має бути відкритою системою і складатися з підсистем, між якими відбувається постійний обмін інформацією; самоврядування і саморозвиток підсистем здійснюється під впливом внутрішніх чинників освітнього середовища) і праксеології (сприйняття способів діяльності з погляду їх практичних властивостей та ефективності) увиразнюють взаємний зв'язок і взаємодію різних наукових підходів, серед яких провідними виступають цілісний (як основа для взаємно пов'язаної діяльності викладачів і майбутніх учителів фізичної культури, для цілісної системи їхньої підготовки, для обґрунтування завдань, змісту та його структури, проектування та проведення теоретичного та практичного навчання), професійно особистісний (для диференціювання змісту навчання, засобів, форм і методів організації освітньої діяльності, врахування особистісних та індивідуальних особливостей студентів, рівня їхньої ціннісно-мотиваційної та інтелектуальної готовності до професійного навчання, самоосвіти, самовиховання та саморозвитку), діяльнісний (як основа для організації роботи викладачів і студентів у єдності концептуально-стратегічної, організаційно-проектувальної та процесуально-операційної складових освітнього процесу, обґрунтування умов ефективної професійної підготовки до певного виду діяльності), редуційний (для запровадження інноваційних видів рухової активності, що вимагає від учителя фізичної культури системи базових знань про особливості антропометричного розвитку учнів та його співвідношення із допустимими фізичними навантаженнями), середовищний (як спосіб побудови освітнього процесу, в якому акценти в діяльності викладача зміщуються з активного впливу на

особистість того, хто навчається, в галузь побудови середовища освітньої установи як сукупності умов і можливостей, що містяться в соціокультурному оточенні для саморозвитку і самовираження особистості засобами масового спорту) та холістичний (як основа сприйняття стану тілесного, душевного і духовного благополуччя, яке дає можливість людині, повністю реалізуючи свій особистісний і фізичний потенціал, найкращим чином вирішувати життєві та професійні завдання, сприяє підтриманню оптимальної працездатності та соціальної активності при максимальній тривалості життя) як основу такої підготовки.

Важливими теоретичними засадами підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти відзначено *загально-дидактичні принципи; принципи фізичного виховання* (принципи підготовки майбутніх учителів ФК, принципи побудови занять фізичними вправами, специфічні принципи фізичної культури); *принципи інноваційної професійної діяльності* (інноваційної освіти; інноваційної педагогічної діяльності; принципи підготовки освітян до інноваційної професійної діяльності); *принципи кінезіологічної спрямованості* (функціонального аналізу рухових дій; структурності побудови системи рухів; цілісності дії та свідомої цілеспрямованості системи рухів; врахування кінезіологічної складової; ефективності спортивної техніки та педагогічної майстерності); *принципи соціокультурної спрямованості* (розвитку фізичних і психічних професійно значущих якостей, педагогічної доцільності застосування інформаційних технологій); *принципи НУШ* (презумпція талановитості дитини, цінність дитинства, радість пізнання, розвиток особистості, здоров'я, безпека).

До теоретичних основ професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти віднесено педагогічну систему – відкриту цілісну упорядковану множину взаємно пов'язаних структурних компонентів, що гармонійно взаємодіють між собою, утворюючи особливу цілісність, яка спрямована на формування готовності до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО як особистісного утворення майбутніх учителів фізичної культури.

Розроблену педагогічну систему подано у вигляді моделі (рис.1), де виражено соціальне замовлення, мету, методологічну основу, теоретико-практичну й діагностичну підсистеми (блоки) для опису досягнення результатів її реалізації.

Відповідно до соціального замовлення українського суспільства на підготовленого до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО на принципах НУШ вчителя фізичної культури визначено мету фахової підготовки вчителя фізичної культури: сформувати ціннісні установки на збереження і зміцнення здоров'я усіх учасників освітнього процесу, прагнення до власного фізичного й професійного розвитку; сформувати знання (спортивні, психолого-педагогічні, валеологічні); сформувати уміння (методичні й технологічні) щодо організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО на принципах НУШ, здатність формувати у дітей ціннісне ставлення до власного здоров'я і мотивацію до

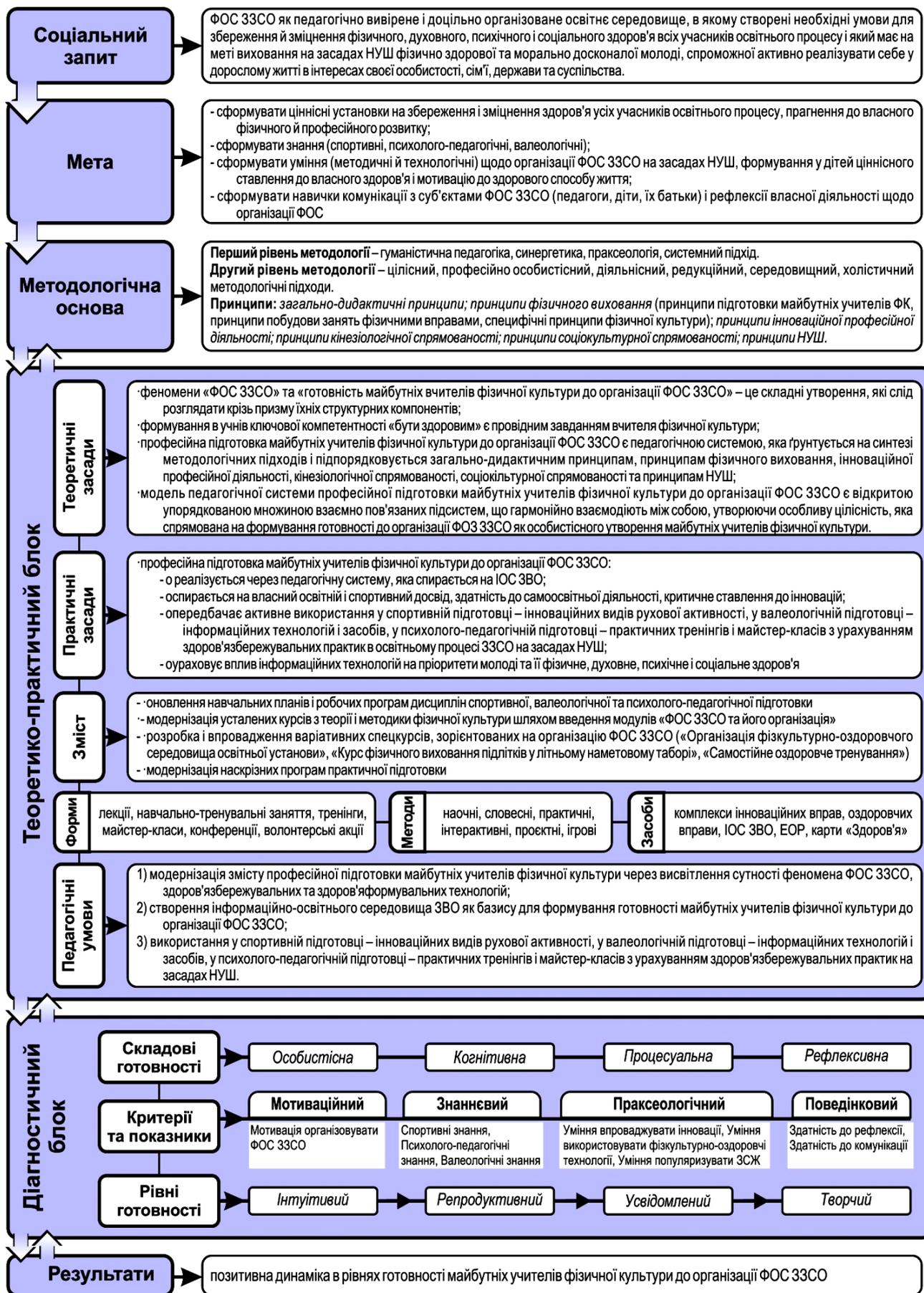

Рис. 1. Модель педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО

здорового способу життя; сформувати навички комунікації з суб'єктами ФОС ЗЗСО (педагоги, діти, їх батьки) і рефлексії власної діяльності щодо організації фізкультурно-оздоровчого середовища.

У теоретико-практичному блоці моделі педагогічної системи коротко виражено *теоретичні* (методологічні підходи і принципи навчання) й *практичні* засади (професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО реалізується через педагогічну систему, яка побудована на ІОС ЗВО; спирається на власний освітній і спортивний досвід, здатність до самоосвітньої діяльності, критичне ставлення до інновацій; урахує вплив інформаційних технологій на пріоритети молоді та її фізичне, духовне, психічне і соціальне здоров'я) професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Для формування готовності до організації майбутніми вчителями фізичної культури фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО у моделі відображено вимоги до змісту (оновлення навчальних планів і робочих програм дисциплін спортивної, валеологічної та психолого-педагогічної підготовки; модернізація усталених курсів з теорії і методики фізичної культури шляхом введення модулів „Фізкультурно-оздоровче середовище ЗЗСО та його організація”; розробка і впровадження варіативних спецкурсів, зорієнтованих на організацію ФОС ЗЗСО („Організація фізкультурно-оздоровчого середовища освітньої установи”, „Курс фізичного виховання підлітків у літньому наметовому таборі”, „Самостійне оздоровче тренування”); модернізація наскрізних програм практичної підготовки), форм (лекції, навчально-тренувальні заняття, тренінги, майстер-класи, конференції, волонтерські акції), методів (наочні, словесні, практичні, інтерактивні, проектні, ігрові), засобів (комплекси інноваційних вправ, оздоровчих вправи, інформаційно-освітнє середовище ЗВО, електронні освітні ресурси (ЕОР), карти „Здоров'я”).

У моделі педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО передбачено діагностику результатів професійної підготовки, яка базується на розроблених критеріях і показниках, що дають змогу визначити рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО (інтуїтивний, репродуктивний, усвідомлений, творчий).

Результатом упровадження педагогічної системи визначено позитивну динаміку рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО, котра проявляється у сформованості ціннісних установок на збереження і зміцнення здоров'я усіх учасників освітнього процесу (забезпечує здатність формування в учнів компетентності „бути здоровим”, формування у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я і мотивацію до здорового способу життя), прагненні до власного фізичного й професійного розвитку (використання різних форм дій щодо організації ФОС ЗЗСО), сформованості спортивних, психолого-педагогічних, валеологічних знань (орієнтує усіх учасників освітнього процесу на здоров'язбереження і популяризацію здорового способу життя), умінь щодо організації ФОС ЗЗСО на засадах НУШ, сформованості навичок комунікації з суб'єктами ФОС ЗЗСО (педагоги, діти, їх батьки) і рефлексії власної діяльності

щодо організації ФОС (дозволяє прогнозувати ефективність заходів усередині ФОС ЗЗСО щодо формування в учнів фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я, і насамкінець є основою для професійного самовдосконалення вчителя та удосконалення самого ФОС ЗЗСО на засадах НУШ).

У четвертому розділі – **„Практичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти”** – визначено практичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

До практичних засад професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти віднесено практичну реалізацію педагогічної системи, яка: спирається на освітній і спортивний досвід вчителя фізичної культури, його здатність до самоосвітньої діяльності, критичне ставлення до інновацій; передбачає модернізацію змісту науково-практичної підготовки, урахування визначених педагогічних умов і вплив інформаційних технологій на пріоритети молоді та її фізичне, духовне, психічне і соціальне здоров'я.

Обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО:

1) модернізація змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури через висвітлення сутності феномена „фізкультурно-оздоровче середовище ЗЗСО”, здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій;

2) створення інформаційно-освітнього середовища ЗВО як базису для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО;

3) використання у спортивній підготовці – інноваційних видів рухової активності, у валеологічній підготовці – інформаційних технологій і засобів, у психолого-педагогічній підготовці – практичних тренінгів і майстер-класів з урахуванням здоров'язбережувальних практик на засадах НУШ.

Доведено позицію, що інформаційно-освітнє середовище ЗВО має стати основною не лише для професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, а й моделлю побудови іншого середовища, фізкультурно-оздоровчого, які є структурно подібними. Кожне з них передбачає наявність змістової складової, яка включає інформаційні матеріали: (методичні, науково-популярні, наукові); технологічної складової, яка інтегрує в собі засоби комунікації, ІТ-технології, технології навчання тощо; організаційної складової, яка обумовлює досягнення мети через детермінованість і водночас відкритість освітнього процесу. Провідною відмінністю є зорієнтованість середовища: якщо перше покликане надати якісну професійну підготовку, то друге має на меті формування і збереження здоров'я молоді.

Зазначено, що професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти передбачає обов'язкову модернізацію змісту професійної підготовки, яка може бути здійснена шляхом: оновлення навчальних планів підготовки вчителів фізичної культури у частині збільшення і перерозподілу годин на опанування

дисциплін спортивної, валеологічної та психолого-педагогічної підготовки; розробку і впровадження до варіативної частини навчальних планів спецкурсів, зорієнтованих на організацію фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО, формування навичок здорового способу життя тощо; модернізацію усталених курсів з теорії і методики фізичної культури шляхом введення модулів „Фізкультурно-оздоровче середовище ЗЗСО та його організація”; модернізацію наскрізних програм практичної підготовки, поставивши одним із завдань її проходження розробку моделі чинного фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО для кожного конкретного закладу освіти, що є базою практики.

Показано, що трансформація змісту підготовки майбутніх учителів фізичної культури відбувається за рахунок удосконалення навчальних програм та введення розроблених нами авторських спецкурсів за вибором студентів „Організація фізкультурно-оздоровчого середовища освітньої установи”, „Курс фізичного виховання підлітків у літньому наметовому таборі”, „Самостійне оздоровче тренування”. Зміст цих навчальних дисциплін відображено у навчально-методичних посібниках: „Мандрівки веселковою країною”, „Самостійне оздоровче тренування”, „Наскрізна програма практик для студентів спеціальності 014.11 Середня освіта. Фізична культура”, „Професійно-прикладна фізична підготовка”, „Особливості та перспективи розвитку сфери фізичного виховання”.

Теоретико-практичний блок педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти увиразнює обрані форми, методи й засоби навчання. Зокрема передбачено використання лекцій, навчально-тренувальних занять, тренінгів, майстер-класів, волонтерських акцій, конференцій, самостійної роботи, виробничої педагогічної практики не лише з фахових дисциплін, але й психолого-педагогічних та валеологічних дисциплін, а також словесні (пояснення, розповідь, бесіда), наочні (спостереження, ілюстрація, демонстрація), практичні (вправи), інтерактивні (навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо), методичний аналіз уроку фізичної культури або окремих психологічних явищ в контексті уроку, відеозаписи уроків, відвідування студентських занять зі спортивних дисциплін, тренування і змагання з різних видів спорту з подальшим обговоренням тих проблем, які можна було спостерігати, та шляхів їх вирішення), проєктні (за ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі; за ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів; виконання індивідуальних навчальних проєктів), ігрові (проведення днів здоров'я, днів туризму, створення спортивних секцій, заняття йогою, ігрова діяльність, олімпійський рух, олімпійський приклад) методи навчання.

Серед засобів надано перевагу комплексам інноваційних та оздоровчих вправ, картам „Здоров'я”, використанню електронних освітніх ресурсів в межах інформаційно-освітнього середовища ЗВО. Відзначимо, що вибір форм, методів і засобів навчання означає не лише забезпечення досягнення результатів під час навчання, а й те, що вони будуть використані майбутніми вчителями фізичної

культури у професійній діяльності для організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО.

Відзначено спрямованість форм та методів навчання майбутніх вчителів фізичної культури на інноваційну рухову активність через домінування цілісно-розчленованого методу навчання з урахуванням принципів кінезіологічної спрямованості, можливість вузько спрямованого розвитку і вдосконалення окремих м'язових груп, рухових якостей та вплив на якості особистості, перетворення природних рухів у інноваційні форми, можливість ускладнювати вправи, активізацію занять за рахунок використання музики, комунікативного ефекту групових вправ і масових виступів, можливість чіткого регулювання навантажень різного характеру, поєднання гімнастичних вправ з іншими видами спорту, розвиток сміливості у виконанні вправ.

У п'ятому розділі – **„Експериментальна перевірка ефективності педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти”** – впроваджено та експериментально перевірено ефективність педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Презентовано результати педагогічного експерименту, який проводився у чотири етапи. На першому етапі проаналізовано педагогічні, філософські й психологічні праці вітчизняних та зарубіжних учених, у яких відображено основні напрями проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, методологічні засади, мету й завдання дослідження. Окреслено основні поняття щодо досліджуваної проблеми, теоретично обґрунтовано особливості проєктування фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

На другому етапі проведено констатувальний експеримент. На третьому етапі (формульвальний) організовано і проведено експеримент, метою якого була перевірка ефективності розробленої педагогічної системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО. На основі розроблених критеріїв сформованості готовності та їх показників зафіксовано результати, які підлягали кількісному опрацюванню та якісному аналізу. Уточнено педагогічні умови успішності реалізації поставлених завдань. Удосконалено модель педагогічної системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО.

Аналіз результатів експериментальної роботи здійснено на четвертому етапі педагогічного експерименту – контрольному. На цьому етапі було здійснено порівняльний аналіз показників; аналіз вірогідності результатів дослідження за допомогою методів математичної статистики; зроблено висновки про педагогічний ефект від впровадження в освітній процес педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО.

Майбутніх учителів було об'єднано у три групи: одну контрольну (КГ) та дві експериментальні (ЕГ-1 та ЕГ-2). Студенти контрольної групи (КГ) навчалися за

звичайними найбільш поширеними технологіями без змін у навчальних планах і робочих програмах професійно орієнтованих дисциплін. Студенти групи ЕГ-1 навчалися з урахуванням моделі педагогічної системи професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО.

При цьому особлива увага приділялася врахуванню можливостей інформаційно-освітнього середовища ЗВО через використання електронних освітніх ресурсів. На перших курсах під час навчання фахових дисциплін активно використовувалися електронні навчальні матеріали, студенти залучалися до роботи науково-методичних семінарів, тематика яких була пов'язана з використанням інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх вчителів фізичної культури та урахуванні впливу ІКТ на здоров'я молоді. На третьому-четвертому курсах підготовки студенти активно вели наукові пошуки у проблемних групах, результати цієї роботи представляли на науково-методичних конференціях, збільшилася частка курсових проєктів, пов'язана з використанням ІКТ, їх результати крім офіційних захистів проходили апробацію під час звітних студентських наукових конференцій.

Студентам групи ЕГ-2, крім усталених форм і методів навчання, пропонувалася участь у тренінгах, майстер-класах, конференціях, навчально-тренувальних заняттях здоров'язбережувальної тематики, а викладачам фахових дисциплін та дисциплін психолого-педагогічного спрямування були запропоновані для використання на лекціях і практичних та семінарських заняттях методичні рекомендації, які були розроблені з орієнтацією на формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО: комплекси інноваційних вправ, комплекси оздоровчих вправ, наочні, словесні, практичні методи, інтерактивні, ігрові, проєктні технології.

Узагальнені дані динаміки рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти у контрольній та експериментальних групах зібрані у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів за кожним із показників у ЕГ та КГ, (%)

Критерії та показники	Рівні сформованості	ЕГ-1 (191 особа)	ЕГ-2 (187 осіб)	КГ (186 осіб)
МОТИВАЦІЙНИЙ				
Мотивація організувати ФОС ЗЗСО	Інтуїтивний	-23,29%	-13,38%	-10,56%
	Репродуктивний	-4,11%	3,52%	0,71%
	Усвідомлений	11,64%	4,93%	5,67%
	Творчий	15,75%	4,93%	4,26%
ЗНАННЄВИЙ				
Спортивні знання	Інтуїтивний	-19,18%	-14,79%	-16,20%
	Репродуктивний	-0,68%	6,34%	6,38%
	Усвідомлений	9,59%	3,52%	4,96%
	Творчий	10,27%	4,93%	4,96%

Критерії та показники	Рівні сформованості	ЕГ-1 (191 особа)	ЕГ-2 (187 осіб)	КГ (186 осіб)
Психолого-педагогічні знання	Інтуїтивний	-17,81%	-17,61%	-18,31%
	Репродуктивний	-1,51%	-0,70%	11,35%
	Усвідомлений	10,27%	11,97%	2,13%
	Творчий	8,22%	6,34%	4,96%
Валеологічні знання	Інтуїтивний	-15,07%	-16,20%	-11,27%
	Репродуктивний	3,42%	9,15%	7,80%
	Усвідомлений	4,11%	2,11%	2,13%
	Творчий	7,53%	4,93%	1,42%
ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ				
Уміння впроваджувати інновації	Інтуїтивний	-6,85%	-14,79%	-12,68%
	Репродуктивний	0,68%	9,86%	11,35%
	Усвідомлений	3,42%	2,82%	0,71%
	Творчий	2,74%	2,11%	0,71%
Уміння використовувати фізкультурно-оздоровчі технології	Інтуїтивний	-19,18%	-19,72%	-15,49%
	Репродуктивний	-9,59%	5,63%	5,67%
	Усвідомлений	9,59%	4,23%	5,67%
	Творчий	19,18%	9,86%	4,26%
Уміння популяризувати ЗСЖ	Інтуїтивний	-16,44%	-20,42%	-14,79%
	Репродуктивний	-0,68%	10,56%	9,22%
	Усвідомлений	9,59%	4,23%	3,55%
	Творчий	7,53%	5,63%	2,13%
ПОВЕДІНКОВИЙ				
Здатність до рефлексії	Інтуїтивний	-20,55%	-19,01%	-19,72%
	Репродуктивний	-4,79%	2,11%	7,09%
	Усвідомлений	12,33%	7,04%	6,38%
	Творчий	13,01%	9,86%	6,38%
Здатність до комунікації	Інтуїтивний	-19,18%	-17,61%	-13,38%
	Репродуктивний	-3,42%	2,82%	6,38%
	Усвідомлений	14,38%	7,75%	4,96%
	Творчий	8,22%	7,04%	2,13%

Аналіз даних засвідчує позитивні статистично значущі зрушення по відношенню до КГ у рівнях навчальних досягнень студентів експериментальних груп щодо кожного з показників.

За результатами кількісного і якісного аналізу результатів педагогічного експерименту на рівні значущості 0,05 за кожним із показників встановлено таке.

У групі ЕГ-1 щодо КГ статистично збільшився показник „Мотивація організувати ФОС” за мотиваційним критерієм – на 6,52 для ЕГ-1, на 1,77 для КГ. Показники середніх для груп ЕГ-2 і КГ були теж статистично різними (показник збільшився на 3,16 для ЕГ-2 проти 1,77 для КГ). Оскільки в групі ЕГ-1 пропонувалися електронні освітні матеріали для якісної візуальної підтримки, і при цьому вони не пропонувалися в групі ЕГ-2, вважаємо їх тим підґрунтям, яке забезпечує підвищення мотивації до організації фізкультурно-оздоровчого середовища через використання ІТ майбутніми вчителями фізичної культури.

У групах ЕГ-1 і ЕГ-2 щодо КГ статистично збільшилися всі показники середніх за знаннєвим критерієм, а саме показник „Спортивні знання” – на 0,49 для ЕГ-1, на 0,28 для ЕГ-2, на 0,13 для КГ; показник „Психолого-педагогічні знання” для групи ЕГ-1 збільшився з 56,09 до 66,56; для групи ЕГ-2 – з 58,19 до 68,30; для групи КГ – з 55,10 до 60,96; показник „Валеологічні знання” для групи ЕГ-1 збільшився з 1,62 до 2,35; для групи ЕГ-2 – з 1,72 до 1,94; для групи КГ – з 1,59 до 1,79. З огляду на запропоновані в цих групах одночасно новації, вважаємо, що саме збільшення проєктних та індивідуальних робіт, пов’язаних із залученням здоров’язбережувальних технологій у освітній процес, запропоновані нами навчально-методичні матеріали для підтримки окремих тем як фахових, так і психолого-педагогічних курсів й спецкурсів, пов’язаних з вивченням особливостей організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО, стали тією базою, завдяки якій показники знаннєвого критерію у ЕГ-1 і ЕГ-2 виявилися кращими.

Порівняння показників праксеологічного критерію в групах ЕГ-1 і ЕГ-2 виявило, що вони статистично однакові для показників „Уміння впроваджувати інновації” та „Уміння використовувати фізкультурно-оздоровчі технології” та суттєво різняться для показника „Уміння популяризувати ЗСЖ”, причому в групі ЕГ-1 він вищий. Серед чинників, які сприяли цьому, зафіксовано навчання за розробленою моделлю педагогічної системи з активним залученням інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

У групах ЕГ-1 і ЕГ-2 щодо КГ статистично збільшилися показники середніх за праксеологічним критерієм: показник „Уміння впроваджувати інновації” для групи ЕГ-1 збільшився з 1,06 до 1,22; для групи ЕГ-2 – з 0,96 до 1,18; для групи КГ – з 0,90 до 0,96; показник „Уміння використовувати фізкультурно-оздоровчі технології” для групи ЕГ-1 збільшився з 58,61 до 72,61; для групи ЕГ-2 – з 56,28 до 67,14; для групи КГ – з 56,66 до 61,63; показник „Уміння популяризувати ЗСЖ” для групи ЕГ-1 збільшився з 57,05 до 68,08; для групи ЕГ-2 – з 57,50 до 62,78; для групи КГ – з 56,56 до 60,90. Установлено, що цьому сприяли впровадження моделі педагогічної системи, авторські спецкурси, навчально-методичні матеріали до них та орієнтація на практично зорієнтовані проєкти, пов’язані з організацією фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО.

У групах ЕГ-1 і ЕГ-2 середні за показниками поведінкового критерію середніх виявилися статистично однаковими, але від середніх у КГ статистично відрізнялися, а саме: показник „Здатність до рефлексії” для групи ЕГ-1 збільшився з 31,74 до 37,15; для групи ЕГ-2 – з 31,60 до 35,82; для групи КГ – з 31,67 до 34,60; показник „Здатність до комунікації” для групи ЕГ-1 збільшився з 1,05 до 1,55; для групи ЕГ-2 – з 0,97 до 1,37; для групи КГ – з 1,04 до 1,27. Пояснюємо це впровадженням моделі

педагогічної системи і є підстави говорити, що використання інформаційно-освітнього середовища ЗВО та інформаційних технологій на уміння рефлексувати і комунікувати суттєво не впливало.

Аналіз даних таблиці 1 та статистичний аналіз результатів, що поданий у розділі 5 дисертації, засвідчує, що:

1) у КГ значення середніх за кожним показником статистично нижчі, що говорить загалом про ефективність педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗЗСО;

2) оскільки принциповою відмінністю між ЕГ-1 і ЕГ-2 було використання ІОС ЗВО та активного залучення ІТ у процес професійної підготовки, то саме ці акценти вплинули на статистичну відмінність у цих групах за показниками „Уміння впроваджувати інновації” та „Психолого-педагогічні знання”. Зазначене свідчить про те, що на уміння майбутніх учителів фізичної культури впроваджувати інновації та рівень їхніх знань з психології і педагогіки, які потрібні для спілкування з молоддю, більшою мірою впливають активні форми і методи навчання, а не інформаційні технології та електронні освітні ресурси, зокрема, практичні тренінги і майстер-класи з урахуванням здоров'язбережувальних практик в освітньому процесі ЗЗСО на принципах НУШ;

3) на рівень сформованості валеологічних знань більшою мірою впливає використання інформаційних технологій і засобів, дистанційні курси за вибором, оскільки зміни у ЕГ-1 проти ЕГ-2 і КГ є істотними;

4) оскільки середні у ЕГ-1 і ЕГ-2 виявилися статистично різними для показників „Мотивація організувати ФОС ЗЗСО”, „Спортивні знання”, „Уміння використовувати фізкультурно-оздоровчі технології”, „Уміння популяризувати здоровий спосіб життя”, то слід вважати, що на це вплинули використання інформаційно-освітнього середовища ЗВО, інформаційні технології, дистанційні курси, проєктні методи та модернізовані завдання педагогічної практики, чим підтверджено вплив інформаційних технологій на пріоритети молоді та її фізичне, духовне, психічне і соціальне здоров'я;

5) оскільки середні у ЕГ-1 і ЕГ-2 виявилися статистично однаковими для показників „Здатність до рефлексії” (5,41 і 4,22) та „Здатність до комунікації” (0,5 і 0,4), то слід вважати, що використання інформаційно-освітнього середовища ЗВО принципово не впливає на рефлексивний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО.

Отже, за результатами статистичного аналізу педагогічного експерименту підтверджено ефективність педагогічної системи професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО.

Проведене дослідження дає підстави надати рекомендації та визначити перспективи вдосконалення процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури, що сприятимуть розвитку потреби в учнів вести здоровий спосіб життя:

– удосконалення підготовки з організації й проведення занять у фізкультурно-оздоровчих гуртках;

– розвиток соціальної активності студентів шляхом їх залучення до роботи в органах студентського самоврядування та до громадській діяльності, формування навичок викладача-організатора фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО;

– допомога в отриманні інформації про техніку виконання інноваційних вправ через Інтернет;

– формування комунікативних навичок, зокрема під час пошуку інформації, планування й оцінювання власної роботи та роботи інших;

– виховання в учнів важливих для суспільства якостей лідера через надання їм можливостей виконувати різні ролі в процесі організації спортивних змагань, фестивалів; залучати їх до планування, організації та проведення спортивно-масових та оздоровчих заходів у ЗЗСО, що сприятиме розвитку почуття відповідальності і командного духу;

– залучення студентів, учителів і викладачів до вивчення міжнародного досвіду в галузі фізичного виховання;

– упровадження в програму підготовки майбутніх учителів фізичної культури в педагогічних ЗВО України курсу лекцій із проблем фізичного виховання за кордоном.

Узагальнення отриманих результатів підтвердило досягання мети дисертаційного дослідження й успішне виконання його завдань.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та наукове розв'язання проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти шляхом обґрунтування, розробки та експериментальної перевірки ефективності відповідної педагогічної системи, яка базується на сутності феномену „фізкультурно-оздоровче середовище закладу загальної середньої освіти” і передбачає результатом готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі **висновки** й узагальнення.

1. Дослідження стану теоретичної розробленості проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, свідчить, що в українському суспільстві сьогодні актуалізується питання здоров'я нації. Рушійними чинниками трансформації освітнього простору в напрямі здоров'язбереження є запити суспільства на оздоровчу фізичну культуру, на здоров'язбережувальні педагогічні технології, на організацію здоров'язбережувального освітнього простору і запит самої молоді на інноваційні види рухової активності. До того ж, професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури сьогодні має серед іншого передбачати результатом готовність до організації ними такого середовища закладу загальної середньої освіти, де б з урахуванням принципів Нової української школи пропагувалися ідеї здоров'язбереження, забезпечувалися умови для популяризації цінностей здорового

способу життя, формувалася в учнів компетентність „бути здоровим” і задовольнялася їхня потреба в інноваційній руховій активності.

2. Визначено сутність і структуру ключових дефініцій дослідження. Під фізкультурно-оздоровчим середовищем закладу загальної середньої освіти слід розуміти педагогічно вивірене і доцільно організоване освітнє середовище, в якому створені необхідні умови для збереження й зміцнення фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я всіх учасників освітнього процесу і яке має на меті виховання на принципах НУШ фізично здорової та морально досконалої молоді, спроможної активно реалізувати себе у дорослому житті в інтересах своєї особистості, сім'ї, держави та суспільства.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти – це один із результатів їхньої професійної підготовки, що означає інтегральну соціально значущу характеристику вчителя фізичної культури, яка поєднує: ціннісні установки на збереження і зміцнення фізичного, духовного, психічного і соціального здоров'я усіх учасників освітнього процесу; прагнення до власного фізичного і професійного розвитку; знання (спортивні, психолого-педагогічні, валеологічні) про інноваційні методики здоров'язбережувального і здоров'яформувального спрямування; уміння (методичні й технологічні) органічно їх інтегрувати на принципах НУШ в цілісний освітній процес окремої вікової групи і закладу освіти загалом, формувати у дітей ціннісне ставлення до власного здоров'я і мотивацію до здорового способу життя; здібності, які забезпечують якісну комунікацію із суб'єктами фізкультурно-оздоровчого середовища (педагоги, діти, їх батьки) й ефективне вирішення поставлених професійних завдань.

Феномен готовності майбутніх вчителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО має складну структуру і включає в себе мотиваційно-особистісний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний компоненти.

3. Розроблено критерії та показники, на основі яких охарактеризовано рівні (інтуїтивний, репродуктивний, усвідомлений, творчий) готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти. Зокрема, для визначення сформованості мотиваційно-особистісного компоненту готовності майбутнього вчителя фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО, який відображає спрямованість, мотиви, ціннісні орієнтації вчителя, бажання прищеплювати інтерес до активних занять фізичними вправами, до ведення здорового способу життя, стимулювання рухової активності, використано мотиваційний критерій з показником „мотивація організовувати ФОС ЗЗСО”. Для визначення сформованості когнітивного компоненту готовності, який об'єднує сукупність знань майбутнього вчителя фізичної культури про сутність ідей збереження й зміцнення здоров'я, про здоров'язбережувальні технології, формування компетентності „бути здоровим”, що є елементом спортивних, психолого-педагогічних або валеологічних знань, розроблено знанневий критерій з показниками „спортивні знання”, „психолого-педагогічні знання”, „валеологічні знання”. Для визначення сформованості процесуального компоненту готовності,

який передбачає наявність умінь і навичок застосування здоров'язбережувальних технологій, навчання інноваційних видів рухової активності, здатність формувати в учнів компетентність „бути здоровим”, використано праксеологічний критерій з показниками „уміння впроваджувати інновації”, „уміння використовувати фізкультурно-оздоровчі технології”, „уміння популяризувати ЗСЖ”. Рефлексивний компонент як вияв здатності обирати, реалізувати, прогнозувати свої дії та вчинки, контролювати й регулювати свою поведінку щодо організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗСЖ перевірявся поведінковим критерієм з показниками „здатність до рефлексії”, „здатність до комунікації”.

4. З'ясовано, що до теоретичних основ професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти слід віднести такі положення:

- феномени „ФОС ЗСЖ” та „готовність майбутніх вчителів фізичної культури до організації ФОС ЗСЖ” – це складні утворення, які слід розглядати крізь призму їхніх структурних компонентів;

- формування в учнів ключової компетентності „бути здоровим” (як сукупності інтелектуальних і практичних умінь, що базується на сприйнятті індивідуального здоров'я як значущої цінності, включає знання про здоровий спосіб життя й навички збереження наявного здоров'я та визначає поведінку особистості в ситуації вибору здоров'яруйнуючих чи здоров'язбережувальних умов) є провідним завданням вчителя фізичної культури;

- професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗСЖ є педагогічною системою, яка ґрунтується на синтезі системного, цілісного, професійно особистісного, діяльнісного, редуційного, середовищного та холистичного підходів, підпорядковується загально-дидактичним принципам, принципам фізичного виховання, інноваційної професійної діяльності, кінезіологічної спрямованості, соціокультурної спрямованості та принципам НУШ;

- модель педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗСЖ є відкритою упорядкованою множиною взаємно пов'язаних підсистем, що гармонійно взаємодіють між собою, утворюючи особливу цілісність, яка спрямована на формування готовності до організації ФОС ЗСЖ як особистісного утворення майбутніх учителів фізичної культури.

5. Теоретично обґрунтовано та змодельовано педагогічну систему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, яка має результатом готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, ґрунтується на взаємних зв'язках визначених наукових підходів та принципів, передбачає виважене поєднання спортивної, валеологічної і психолого-педагогічної підготовки та ураховує педагогічні умови (модернізація змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури через висвітлення сутності феномена ФОС ЗСЖ, здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій; створення інформаційно-освітнього середовища ЗВО як базису для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації ФОС ЗСЖ; використання у спортивній підготовці – інноваційних видів рухової активності, у валеологічній

підготовці – інформаційних технологій і засобів, у психолого-педагогічній підготовці – практичних тренінгів і майстер-класів з урахуванням здоров'язбережувальних практик на принципах НУШ), які реалізуються за допомогою традиційних та інноваційних форм, методів і засобів навчання, ураховує вплив активного розвитку й використання інформаційних технологій і засобів на здоров'я молодого покоління та його пріоритети.

6. Розроблено практико-методичний супровід підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, який спирається на: педагогічну систему такої підготовки; освітній і спортивний досвід майбутніх учителів фізичної культури, їх здатність до самоосвітньої діяльності, критичного ставлення до інновацій, активне використання у спортивній підготовці – інноваційних видів рухової активності, у валеологічній підготовці – інформаційних технологій і засобів, у психолого-педагогічній підготовці – практичних тренінгів і майстер-класів; урахування впливу інформаційних технологій на пріоритети молоді та її фізичне, духовне, психічне і соціальне здоров'я.

Розроблено й упроваджено авторські спецкурси „Організація фізкультурно-оздоровчого середовища освітньої установи”, „Курс фізичного виховання підлітків у літньому наметовому таборі”, „Самостійне оздоровче тренування”, зміст яких коротко увиразнено в навчально-методичних посібниках: „Мандрівки веселковою країною”, „Самостійне оздоровче тренування”, „Наскрізна програма практик для студентів спеціальності 014.11 Середня освіта. Фізична культура”, „Професійно-прикладна фізична підготовка”, „Особливості та перспективи розвитку сфери фізичного виховання”.

7. Впроваджено та експериментально підтверджено ефективність педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти

На основі кількісного і якісного аналізу результатів упровадження педагогічної системи на рівні значущості 0,05 підтверджено статистично значущі відмінності між студентами експериментальних і контрольної груп у рівнях готовності до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО. Встановлено, що на посилення мотивації організовувати фізкультурно-оздоровче середовище ЗЗСО істотно вплинуло використання ІТ, електронних освітніх матеріалів для якісної візуальної підтримки освітнього процесу. Рівень знань значно зріс завдяки посиленню проєктної та індивідуальної форм діяльності, які були пов'язані зі здоров'язбережувальними технологіями. Чинниками, які найбільше вплинули на рівень умінь організовувати фізкультурно-оздоровче середовище ЗЗСО стали комплексний вплив педагогічної системи, авторські спецкурси та навчально-методичні матеріали до них. На рівень сформованості рефлексивного компоненту готовності вплинуло більшою мірою використання інформаційних технологій і засобів, які сприяли якісній комунікації між суб'єктами освітнього процесу, організація дистанційних курсів та використання авторських електронних освітніх ресурсів.

Наукове дослідження не вичерпує всі аспекти проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури й засвідчує необхідність її подальшої розробки за такими перспективними напрямками: розвиток професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО у процесі виробничої практики та в системі післядипломної системи освіти; формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО в умовах дистанційної освіти; професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО з використанням доповненої реальності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. **Рибалко П.Ф.** Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища у закладах середньої освіти : монографія. Суми, 2019. 378 с.

2. **Рибалко П.Ф.,** Самохвалова І.Ю. Аналіз розвитку рухових здібностей студенток закладів вищої освіти засобами спортивних ігор у процесі секційних занять. *Modern researcher in psychology and pedagogy*. Collective monograph. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2020. 428 с. С. 333-352.

Статті в наукових фахових виданнях України:

3. **Рибалко П.Ф.** Цінності та ідеали патріотичного виховання молоді. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8(18). С. 393-399.

4. **Рибалко П.Ф.** Особливості розвитку, формування і збереження здоров'я молоді в сучасних умовах. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка*. 2011. Вип. 91, Т.1. С. 392-394.

5. **Рибалко П.Ф.** Аналіз системо-утворюючих компонентів педагогічного керівництва самовихованням дітей та підлітків в структурі діяльності скаутської організації. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2012. № 4(22). С. 405-413.

6. **Рибалко П.Ф.,** Гаркавіна Є.М. Оздоровча діяльність в умовах пришкольного оздоровчого табору з дітьми середнього шкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2012. № 8(26). С. 374-381.

7. **Рибалко П.Ф.** Особистісно орієнтована позашкільна життєдіяльність дитини. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки*. 2012. Вип. 97, Т.1. С. 225-227.

8. **Рибалко П.Ф.,** Гвоздецька С.В., Прокопова Л.І. Підвищення рівня фізичної підготовленості дітей молодшого шкільного віку на основі використання індивідуальних завдань. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 1(55). С. 197-204.

9. **Рибалко П.Ф.,** Гвоздецька С.В., Прокопова Л.І. Сучасні підходи до організації фізкультурно-оздоровчої роботи в закладах освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 3(57). С. 340-347.

10. **Рибалко П.Ф.** Сучасні технології збереження та відновлення здоров'я молоді в діяльності фахівця з фізичної культури. *Вісник Чернігівського*

національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. 2016. Вип. 136. С. 181-184.

11. **Рибалко П.Ф.**, Прокопова Л.І., Гученко А.Б., Гвоздецька С.В. Формування професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки.* 2016. Вип. 135. С. 213-216.

12. **Рибалко П.Ф.**, Хоменко С.В., Козерук К.В., Ващенко О.І. Залучення студентської молоді до здорового способу життя під час занять в позааудиторний час. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки.* 2017. Вип. 149. С. 63-67.

13. **Рибалко П. Ф.**, Ганчева В.І., Жуков В.Л. Теоретичні та методичні засади рекреації та оздоровлення підлітків засобами активного туризму. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки.* 2018. Вип. 151(2). С. 123-126.

14. **Рибалко П.**, Шрамченко О. Фізкультурно-оздоровча робота в закладах дошкільної освіти: практичні засади. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2018. № 7. С. 216-231.

15. **Рибалко П.**, Лянной М., Ганчева В., Красілов А. Методика управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в сучасних закладах середньої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2019. № 4. С. 280-289.

16. **Рибалко П.**, Харченко Р., Хоменко С., Красілов А. Методика викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у закладі вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2019. № 5. С. 183-195.

17. **Рибалко П.Ф.** Керівні підходи і принципи у підготовці вчителів фізичної культури до оздоровчо-спортивної діяльності. *Гуманізація навчально-виховного процесу.* 2019. № 4 (96). С. 66-77.

18. **Рибалко П.Ф.** Трансформація освітнього простору в Україні в напрямку організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти. *Інноваційна педагогіка.* 2019. № 19. С. 67-71.

19. **Рибалко П.**, Рашевська Ю., Кас'ян В. Особливості управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладах загальної середньої освіти сільської місцевості. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2019. № 8(92). С. 123-133.

20. **Рибалко П.Ф.** Особливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до подальшої фахової діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2019. № 9 (93). С. 235-245.

21. **Рибалко П.Ф.** Організація фізкультурно-оздоровчого середовища дитячої освітньої установи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2019. № 10(94). С. 176-186.

22. **Рибалко П.Ф.** Сутнісні характеристики готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти. *Фізико-математична освіта.* 2019. Вип. 2(20). Ч. 2. С. 105-108.

23. **Рибалко П.Ф.** Аналіз стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу

загальної середньої освіти. *Фізико-математична освіта*. 2019. Вип. 4(22). Ч. 2. С. 39-45.

Стаття в періодичних виданнях зарубіжних країн та виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз:

24. **Рибалко П.Ф.** Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу середньої освіти. *Science and education a new dimension : Pedagogy and Psychology*. 2020. С. 38-42. (*Index Copernicus*)

25. **Rybalko P.**, Balashov D., Bermudes D., Shukatka O., Kozeruk Yu., Kolyshkina A. Future Physical Education Teachers' Preparation to Use the Innovative Types of Motor Activity: Ukrainian Experience. *TEM Journal*. 2019. 8(4). Pp. 1508-1516. (*Scopus, Web of Science*).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

26. **Рибалко П.Ф.**, Тарасенко Д.О. Основи формування загальних та спеціальних знань фізичного здоров'я у старшокласників. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України* : матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених з міжнародною участю (м. Суми, 26-27 квітня 2012 р.). Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2012. С. 230-233.

27. **Рибалко П.Ф.** Фізкультурно-оздоровча діяльність в загальноосвітньому навчальному закладі. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України* : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (м. Суми, 25-26 квітня 2013 р.). Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2013. С. 157-160.

28. **Рибалко П.Ф.**, Пархоменко К.А. Формування знань про фізичне здоров'я в процесі фізичного виховання старшокласників. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення* : матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (м. Суми, 24-25 квітня 2014 р.). Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2014. С. 150-154.

29. **Рибалко П.Ф.**, Сергєєв С.С. Обґрунтування ефективності управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в загальноосвітньому навчальному закладі *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення* : матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (м. Суми, 24-25 квітня 2015 р.). Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2015. С. 225-229.

30. **Рибалко П.Ф.**, Власенко А.П., Жуков В.Л. Шляхи підвищення рухової активності школярів середнього шкільного віку. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення* : матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (м. Суми, 28-29 квітня 2016 р.). Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2016. С. 40-45.

31. **Рибалко П.Ф.**, Коломієць А.П., Жуков В.Л. Фізкультурно-оздоровча робота зі студентською молоддю в місцях їх масового проживання. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення* : матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (м. Суми, 26-27 квітня 2018 р.). Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2018. С. 65-69.

32. **Рибалко П.Ф.** Про принципи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО. *Україна майбутнього: сучасні тенденції інноваційного розвитку* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 12-14 вересня 2018 р.). Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. С. 124-125.

33. **Рибалко П.Ф.** Фізкультурно-оздоровче середовище закладу загальної середньої освіти крізь призму роботи вчителя фізичної культури. *Україна майбутнього: сучасні тенденції інноваційного розвитку* : матеріали міжнародного науково-практичного форуму (м. Бердянськ, 13-15 вересня 2019 р.). Суми, 2019. С. 116-117.

34. **Рибалко П.Ф.** Про основи функціонування фізкультурно-оздоровчого середовища ЗЗСО. *Діджиталізація в Україні: інновації в освіті, науці, бізнесі* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Бердянськ, 16-18 вересня 2019 р.). Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2019. С. 87.

35. **Рибалко П.Ф.** Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу середньої освіти. *Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця (НПК-2019)* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 5-6 грудня 2019 р.). Суми : ФОП Цьома С.П., 2019. Ч. 2. С. 81-82.

36. **Рибалко П.Ф.** Про важливість організації фізкультурно-оздоровчого середовища у ЗЗСО вчителями фізичної культури. *Економіка, управління, освіта і наука: трансфер теорії і практики в умовах цифрової глобалізації* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Мелітополь, 14-15 січня 2020 р.). Мелітополь, 2020. С.104-105.

Навчально-методичні посібники:

37. **Рибалко П.Ф.** Гаркавіна Є.М. Мандрівки веселковою країною : навчально-методичний посібник. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. 104 с.

38. **Рибалко П.Ф.,** Жуков В.Л., Красілов А.Д. Самостійне оздоровче тренування : навчально-методичний посібник. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2017. 106 с.

39. **Рибалко П.Ф.,** Прокопова Л.І., Лоза Т.О., Гвоздецька С.В., Жуков В.Л. Наскрізна програма практик для студентів спеціальності 014.11 Середня освіта. Фізична культура: навчально-методичний посібник. Суми: ФОП Цьома, 2017. 211с.

40. **Рибалко П.Ф.,** Гвоздецька С.В., Чередніченко С.В. Професійно-прикладна фізична підготовка: навчально-методичний посібник для спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. 110 с.

41. **Рибалко П.Ф.,** Хоменко С.В., Хоменко О.С. Особливості та перспективи розвитку сфери фізичного виховання : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Суми: ФОП Цьома С.П., 2018. 146 с.

АНОТАЦІЇ

Рибалко П. Ф. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого

середовища закладу загальної середньої освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний вищий навчальний заклад „Донбаський державний педагогічний університет”. – Слов’янськ, 2020.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та наукове розв’язання проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти шляхом обґрунтування, розробки та експериментальної перевірки ефективності відповідної педагогічної системи, яка базується на сутності феномену „фізкультурно-оздоровче середовище (ФОС) закладу загальної середньої освіти”, передбачає виважене поєднання спортивної, валеологічної і психолого-педагогічної підготовки та має результатом готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти. Обґрунтовано теоретичні й практичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти. Розроблено методичний супровід педагогічної системи, який включає навчальні плани підготовки вчителів фізичної культури, де з урахуванням Концепції НУШ поглиблено зміст спортивних і валеологічних дисциплін у напрямі здоров’язбереження та здоров’яформування, психолого-педагогічних дисциплін у напрямі опанування психічних особливостей і уподобань молодого покоління, передбачено впровадження спецкурсів з вивчення інноваційних видів рухової активності та спецкурсів з опанування інформаційних технологій і засобів навчання, застосування активних методів навчання, спрямованих на формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні учителі фізичної культури, фізкультурно-оздоровче середовище, готовність до організації фізкультурно-оздоровчого середовища, заклади загальної середньої освіти, заклади вищої освіти.

Рыбалко П. Ф. Теория и практика профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры к организации физкультурно-оздоровительного среды заведения общего среднего образования. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное высшее учебное заведение „Донбасский государственный педагогический университет”. – Славянск, 2020.

В диссертации осуществлено теоретическое обобщение и научное решение проблемы профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры к организации физкультурно-оздоровительного среды заведения общего среднего образования путем обоснования, разработки и экспериментальной проверки эффективности соответствующей педагогической системы, которая основана на

сущности феномена „физкультурно-оздоровительная среда (ФОС) заведения общего среднего образования”, предусматривает взвешенное сочетание спортивной, валеологической и психолого-педагогической подготовки и имеет результатом готовность будущих учителей физической культуры к организации такой среды. Обоснованы теоретические и практические основы профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры к организации физкультурно-оздоровительной среды заведения общего среднего образования. Разработано методическое сопровождение педагогической системы, включающее учебные планы подготовки учителей физической культуры, где с учетом Концепции НУШ углублено содержание спортивных и валеологических дисциплин в направлении сохранения и формирования здоровья, психолого-педагогических дисциплин в направлении усвоения психических особенностей и предпочтений молодого поколения, предусмотрено внедрение спецкурсов по изучению инновационных видов двигательной активности и спецкурсов по освоению информационных технологий и средств обучения, применения активных методов обучения, направленных на формирование готовности будущих учителей физической культуры к организации физкультурно-оздоровительной среды заведения общего среднего образования.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие учителя физической культуры, физкультурно-оздоровительная среда, готовность к организации физкультурно-оздоровительной среды, заведения общего среднего образования, заведения высшего образования.

Rybalko P. F. Theory and practice of professional training of future physical education teachers to organize a physical and wellness environment of a general secondary education institution. – Qualification scientific work published in manuscript form.

The thesis for a Doctor of Pedagogics degree in the specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – State Higher Educational Establishment „Donbas State Pedagogical University”. – Sloviansk, 2020.

The dissertation proposes the solution of the scientific problem of professional training of future physical education teachers to the organization of physical and health environment (PHE) of the institution of general secondary education (IGSE).

In the dissertation, a theoretical generalization and scientific solution of the problem of the professional training of future physical education teachers for the organization of the physical and health-improving environment of the institution of general secondary education is carried out by substantiating, developing and experimentally testing the effectiveness of the corresponding pedagogical system based on the essence of the phenomenon “the PHE of the IGSE”.

The willingness of future physical education teachers to organize the PHE of IGSE is one of the results of their professional training, denotes an integral socially significant characteristic of a physical education teacher, combines: value orientations to preserve and strengthen the physical, spiritual, mental and social health of all participants in the educational process; desire for their own physical and professional development; knowledge (sports, psychological, pedagogical, valeological) about innovative methods of

improving direction; skills (methodological and technological) to integrate them organically into the holistic educational process of a particular age group and the educational institution as a whole, to formulate in children a value attitude to their own health and motivation for a healthy lifestyle; abilities that provide high-quality communication with the subjects of the fitness environment (teachers, children, their parents) and the effective solution of professional tasks.

The phenomenon of readiness of future teachers of physical culture to organize the PHE of IGSE has a complex structure and includes motivational-personal, cognitive, procedural and reflective components. The non-trivial structure of the readiness of future teachers of physical education to organize the PHE of IGSE led to the development of criteria and indicators that allowed us to characterize four levels of this readiness: intuitive, reproductive, conscious, creative.

The following principles should be attributed to the theoretical foundations of the professional training of future teachers of physical education for the organization of the sports and fitness environment of a general secondary education institution:

- the phenomena “PHE of IGSE” and “the readiness of future teachers of physical education to organize PHE of IGSE” should be viewed through the prism of their structural components;

- the formation of students’ core competence ”to be healthy” is the leading task of a physical education teacher;

- vocational training of future teachers of physical education for the organization of PHE of IGSE is a pedagogical system based on a synthesis of a systematic, holistic, professionally personal, active, reduction, environmental and holistic approaches, is subject to general didactic principles, principles of physical education, innovative professional activities, kinesiology, sociocultural orientation and principles of New Ukrainian School;

- the model of the pedagogical system of vocational training of future physical education teachers for the organization of PHE of IGSE is an open, ordered set of interconnected subsystems that harmoniously interact with each other, forming a special integrity, which is aimed at creating readiness for the organization of the PHE of IGSE.

The practical basis of the professional training of future teachers of physical education for the organization of the fitness environment of the institution of general secondary education should include a system of actions, which is characterized by the following provisions:

- professional training of future teachers of physical culture for the organization of PHE of IGSE: it is based on our own educational and sports experience, the ability to self-educational activities, a critical attitude to innovation; it provides for the active use in sports training of innovative types of physical activity, in valeological training of information technologies, in psychological and pedagogical training of practical trainings and master classes, taking into account wellness techniques; takes into account the impact of information technology on youth priorities.

The scientific novelty and theoretical significance of the results is that:

- for the first time: a pedagogical system of professional training of future physical education teachers for the organization of a physical culture and health-improving environment of a school has been developed, which is based on the interrelationships of

various scientific approaches (systemic, holistic, professionally personal, activity, reduction, ecological and holistic), provides for the implementation of general didactic principles, principles of physical education, principles of innovative professional activity, principles of kinesiological orientation, principles of socio-cultural orientation, principles of the New Ukrainian School; provides for a balanced combination of sports, valeological and psychological-pedagogical training and takes into account pedagogical conditions (modernization of the content of professional training of future physical culture teachers based on the essence of the phenomenon of "physical culture and health-improving environment", health preservation technologies, creation of an information and educational environment of the university as a basis for the formation of readiness of future physical culture teachers to the organization of a physical culture and health-improving environment, the use in sports training – innovative types of physical activity, in valeological training – information technologies and means, in psychological and pedagogical training – practical trainings and master classes, taking into account health-saving practices based on the principles of New Ukrainian schools), which are implemented using traditional and innovative forms, methods and teaching aids;

Key words: vocational training, future teachers of physical education, fitness and fitness environment, readiness to organize fitness and fitness environment, institution of general secondary education, institution of higher education.

Підп. до друку 12.08.2020.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 1,9.
Ум. фарб.-відб. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Тираж 100 пр. Вид. № 41.

Видавець і виготовлювач:
ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.
Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.